| tekst en foto's *Mirja Wark* |

Een initiatief om eeuwenoude textieltradities in Peru te behouden

HET CENTRUM VOOR TRADITIONELE TEXTIEL CUZCO

In Chinchero, een klein dorp hoog in de Peruaanse Andes, woonde het meisje Nilda. Ze was een kind van een jaar of vijf toen haar grootmoeder haar leerde om van wol garen te spinnen. Het zal een jaar later geweest zijn dat ze haar eerste weefseltjes maakte. In de jaren die volgden droegen haar grootmoeders steeds meer van hun kennis op haar over. Nilda was een geïnteresseerde leerling en ze is nu als volwassen vrouw algemeen gerespecteerd om haar kennis van traditionele textiele technieken en om haar vaardigheid. Of het nu gaat om het plantaardig verven van wol, om het weven van gecompliceerde patronen of het breien van veelkleurige mutsen; ze is overal handig in.

Nilda Callañaupa's kinderjaren speelden zich zo'n veertig jaar geleden af. Sinds die tijd is de wereld in een stroomversnelling geraakt en ook het leven in de Andes. Er kwamen wegen naar de meest afgelegen dorpen. Langs die wegen werden palen geplaatst voor de toelevering van elektriciteit. Beide ontwikkelingen zorgden voor een grotere mobiliteit van de bewoners en gemakkelijkere communicatie. Die snelle ontwikkelingen gingen ten koste van traditionele levenswijzen en gebruiken. Razendsnel verdween er eeuwenoude kennis. Nilda studeerde toerisme in Cuzco en zag wat er gebeurde met het culturele erfgoed van haar volk. Ze realiseerde zich hoe belangrijk de traditionele textieltechnieken waren in het leven in de Andes. Ze had de kracht gezien die haar grootmoeders

Zo gaat spinnen in de Andes nog altijd: op een spintol. Vrouw uit Mahuay Pampa.

Verfster uit Chinchero test de kleur van een streng wol. Dit bad geeft een groene kleur aan de wol en is gemaakt met bladeren van de Chilca plant en een toevoeging van het mineraal Cullpa.

ontleenden aan de oude Inca-rituelen en ceremonies. Het spinnen en weven waren een directe vorm van communicatie tussen Pacha Mama (Inca Godin) en haar bewoners.
Traditioneel zijn de Andes bewoners boeren. Op hun kleine terrasakkers verbouwen ze maïs, aardappelen, bonen en andere groenten om in hun behoeften te voorzien. Soms is er genoeg om een gedeelte te verkopen maar dat levert weinig geld op. De mensen zijn arm.

CTTC

Nilda zocht een manier om te helpen. Ze was één van de oprichters in 1996 van het 'Centrum voor Traditionele Textiel Cuzco'. De oprichting van het centrum was een direct antwoord op het gevaar dat de tweeduizend jaar oude textieltradities nog in deze generatie verloren zouden gaan. De ideële doelstelling van het centrum is tweeledig. Ten eerste wil men oude Peruviaanse Inca textiel bewaren. Ten tweede streeft men ernaar om de productie van traditionele textiel te revitaliseren. Het praktische doel is het helpen van de lokale families. Met de productie van textiel en de verkoop ervan kunnen ze extra inkomsten verwerven.

Werkwijze

Om te onderzoeken hoe deze doelen het beste te realiseren zijn is eerst een inventarisatie gemaakt van de dorpen in de omgeving van Cuzco waar nog een levende textielcultuur bestond. Deze gemeenschappen zijn bezocht en men legde contact met wevers. Er werd onderzocht en genoteerd wie er nog weeft en wat men maakt. Samen met de wevers denkt men nu na over de beste manier om deze gemeenschap te helpen. Het centrum stimuleert wevers om door te gaan met weven door hun werk aan te kopen. Ouderen worden er toe aangezet om kennis die zeldzaam is over te dragen aan de volgende generatie. Het centrum benadrukt kwaliteitsverbetering waar dat kan. Zo dringen zij aan op het gebruik van natuurlijke materialen als wol van alpaca's en schapen en op het herintroduceren van verven met natuurlijke verfstoffen. Door spinners dunner garen te laten spinnen wordt de fijnheid van het weefwerk gestimuleerd. Weefwerk van uitmuntende kwaliteit en bijzondere prestaties van individuen of gemeenschappen dingen mee naar een jaarlijks toe te kennen prijs.

In een aantal dorpen is enthousiast op het programma gereageerd en de gemeenschappen hebben met bezieling het oude ambacht weer opgepakt. Met de grotere productie is er een taak voor de organisatie bijgekomen, namelijk het creëren van een grotere afzetmarkt. In de stad Cuzco is een multifunctioneel centrum ingericht en in de winkel daar worden weefproducten aangeboden en demonstraties gegeven. Aan elk artikel hangt een kaartje met de naam van de weefster en het dorp waar ze woont. Het valt op hoe verschillend de producten uit de deelnemende gemeenschappen zijn. De bovenverdieping is zo ingericht dat de wevers er kunnen overnachten als ze in de stad moeten zijn. Het centrum wil een ontmoetingsplaats zijn voor de wevers uit de verschillende gemeenschappen onderling en tussen hen en onderzoekers. Bovendien wil het functioneren als een kennis- en documentatiecentrum.

Weefster in Pitumarca bezig met een klein doek met onderbroken kettingdraden. Midden in het weefsel op de kleurovergang ligt een metalen roede (met parallel eraan een stevige draad) in het weefsel, daar waar de kettingdraden hun keerpunt hebben. Na het weven gaat de roede eruit en houdt de draad het weefsel van voor en achter de roede bij elkaar. Hierover leest u op pagina 54.

De kinderen van de Hakima-club in Chinchero leren weven door smalle bandjes te maken.

Momenteel zijn er vergevorderde plannen voor het oprichten van een permanente expositie annex museum waarin oude en nieuwe textiel naast elkaar tentoongesteld zullen worden.

Een greep uit de specialiteiten van de deelnemende dorpen:

Chinchero

Als thuisdorp van Nilda is het logisch dat dit het eerste dorp was waar geëxperimenteerd werd met de gedachten en idealen van het CTTC. In Chinchero was het spinnen, verven en weven nog dagelijkse arbeid voor vrouwen. Men vond er 46 verschillende motieven in de weefsels. De handwerksters van het dorp verheugen zich op de maandag. Dan komen ze bij elkaar, werken samen en overleggen zaken.
Hier spint men alle weefwol met de hand. Van twee enkele draden rolt men een bal. Van deze bol maakt men een streng in een achtvorm. Dan verft men de wol. Sinds een aantal jaren verft men hier alle handgesponnen wol weer met natuurlijke verfstoffen uit de naaste omgeving waaronder cochenille luizen, bladeren en korstmossen. Na het verven windt men van de streng weer een bol en dan pas wordt deze dubbele draad getwijnd tot tweedraads garen. De ketting van een weefsel is altijd gemaakt van tweedraads wol. Terwijl de vrouwen spinnen, verven en weven zit in een rustig hoekje Don Lorenzo zijn manden te vlechten. Soms komt er iemand naar hem toe voor een 'lezing'. Hij strooit dan cocablaadjes uit, spreekt een gebed uit en geeft antwoord op moeilijke vragen over ziekte, zaken of toekomst.
De kinderen in Chinchero zien uit naar de zaterdagen, dan komt hun Hakima-club bij elkaar. Ze leren er de geschiedenis van hun dorp en krijgen les in textiele vaardigheden van de grootmoeders.

Het mes van Don Lorenzo uit Chinchero, gemaakt van een maïskolf en een stukje ijzer.

Acha Alta

Dit dorp ligt heel hoog en erg afgelegen. Sinds er verderop olie en gas gevonden is heeft de producerende maatschappij de slechte weg langs het dorp verbeterd en verbreed. De bevolking was er erg arm. Mede dankzij CTTC is er al een aantal jaren een weefgroep actief. Men bouwde een werkplaats door met lemen blokken een ruimte te omheinen. Die omsluit een grote patio, een kleine keuken, een toilet en een stookplaats om verfketels te verwarmen. Uit de wind in de zon werken de deelnemers gezamenlijk in de buitenlucht. De mannen breien mutsjes waarover u in het hierop volgende artikel kunt lezen. Het scheren van een ketting doet men met zijn tweeën tussen twee verticaal in de grond staande paaltjes. Men maakt zakken waarin de lasten voor de lama's vervoerd worden; voornamelijk aardappelen. Een lama kan ongeveer 25 kilo dragen en daar is de zakmaat op aangepast.

Bij de lokale dracht hoort een korte rok van een effen donkerbruin linnenbinding weefsel. De vrouwen dragen vier of meer rokken

Vrouw uit Chahuaytiri zit op de grond met haar omslagdoek om zich heen gedrapeerd. De doek is gemaakt uit twee stroken die aan elkaar gezet zijn.

over elkaar heen. Het resultaat is dat ze wijd uitstaan. Onderaan de rok is een kleurige band genaaid die geweven is in keperweefsel. Die maakt men met vier sets ophalers. Aan banden voor hoeden en mutsen zitten kraaltjes langs de zelfkant. De kraaltjes zijn op de buitenste kettingdraden geregen en na elke inslag schuift de weefster aan elke kant een kraaltje naar de weefrand. Zowel mannen als vrouwen weven.

Wahuay Pampa

Dit dorp is pas 3 jaar aangesloten bij het CTTC en men vordert langzaam maar zeker. De productie wordt groter en de kwaliteit steeds beter. Hier weven alleen de vrouwen. Toen die begonnen met inkomsten te verwerven uit de verkoop van weefsels was de eerste reactie van de mannen: jaloezie. Ze werkten aanvankelijk tegen. Tegenwoordig zien ze de extra inkomsten binnenkomen en langzaam beginnen ze mee te werken.
Als er een groep bezoekers komt dan leggen alle weefsters hun producten uit. Nadat iedereen zijn keus gemaakt heeft laat Nilda de vrouwen die geen stuk verkochten hun werk in het midden leggen. Zo hebben ook zij nog eens de kans wat te verkopen en te delen in de welvaart.

Pitumarca

In dit dorp zijn de mannen aan het werk met de bouw van de gemeenschappelijke werkruimte. Ze zijn net klaar met het graven van sleuven in de grond voor de funderingen. Drie mannen maken leemblokken door klei te mengen met stro, de brei in houten vormen te persen en de blokken dan in de zon te drogen. Op de vier hoeken van het bouwwerk worden onderin de sleuf offeranden voor Pacha Mama gelegd. Op een vel papier staat een bekertje alcohol en liggen wat coca bladeren, wat linksom gesponnen draadjes en een blokje lamavet gewikkeld in zilverpapier. Na het aanroepen van de zegen van moeder aarde over dit project wordt er wat maïsbier over gesprenkeld. Dan nemen de mannen een slok van het bier en pas daarna kan men verdergaan met het leggen van de fundering.

Breiende man uit Chahuaytiri. Op zijn hoofd draagt hij net zo'n muts als hij breit. Merk op hoe hoog de muts op het hoofd staat.

Nilda ontdekte hier een heel zeldzaam, en naar men dacht verloren gegane weeftechniek. Bij deze weefsels loopt de ketting niet door in het hele weefsel. De ketting verandert middenin het weefsel van kleur. Dat bereikt men door bij het opspannen van de ketting een dunne metalen roede met een parallel lopende draad te gebruiken waaromheen de kettingdraden keren. Het scheren is het moeilijkste klusje en er zijn drie personen bij betrokken. De meester-

Vrouw uit hetzelfde dorp die een mutsband weeft met keperpatroon en kraaltjes langs de zelfkant. De kraaltjes zijn vóór het weven op de inslagdraad geregen.

scheerster zit in het midden van de ketting bij het keerpunt van de draden. Zij bepaalt hoe en waar de kleuren wisselen en zij gooit de bollen terug naar de twee weefsters die aan het begin en einde van de ketting zitten. Als het weefsel klaar is kan de metalen roede eruit en blijft het weefsel aan elkaar hangen doordat de draad die parallel aan de roede lag in het weefsel achterblijft. Uitgevoerd in natuurlijke kleuren alpaca wol hebben deze kleedjes een ceremoniële betekenis als offerdoeken. Omslagdoeken maakt men ook in deze techniek met kleurige patroonstrepen. Vaak lopen ook de inslagdraden niet van zelfkant tot zelfkant. In dit dorp weven mannen kleine wandtapijtjes in legwerk.

Chahuaytiri

Hier weven mannen en vrouwen. De mannen maken doeken in complementaire weefsels. Deze zijn niet tweezijdig en er wordt slechts in één kleur patroon geselecteerd. De vrouwen maken tweezijdige weefsels waarbij in alle kleuren geselecteerd wordt. De mannen dragen mutsen die ze zelf breien met heel dunne naaldjes met haakjes eraan en heel dun gesponnen wol. De keperbandjes aan de mutsen zijn versierd met kraaltjes langs de zelfkant. Die weeft men hier anders dan in Acha Alta. De kraaltjes zijn op de inslag geregen. Bij elke inslag blijft er een kraaltje achter aan de zelfkant. Snel en handig. Ook hier is men weer op het spoor van verven met natuurlijke verfstoffen. Korstmossen, cochenille luizen en bladeren uit de omgeving geven ongelooflijk heldere kleuren.

Elk jaar op 1 augustus vieren de nazaten van de Inca's het wakker worden van moeder aarde. Ze besprenkelen de aarde met Chicha (maïsbier), voeren allerlei eeuwenoude rituelen uit en feesten royaal. Zou Pacha Mama dit jaar bij het wakker worden een glimlach om de lippen hebben gehad bij het zien van de huidige, zo gevarieerde, ontwikkelingen? Enkele dorpen zijn immers weer een beetje dichter bij hun Inca wortels gaan leven. Dat kan haar en de bewoners enkel maar gelukkig maken.

Meer weten over het CTTC?
Bezoek de website op: www.incas.org

In Handwerken zonder Grenzen 1/2003 schreef Mirja Wark een artikel over de Ribete bandjes gemaakt in Chinchero.